

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री सारदा प्रसाद घिमिरे
माननीय न्यायाधीश श्री मीरा खडका
आदेश

०७०-WO-०४११

विषय: उत्प्रेषणसमेत।

सप्तरी जिल्ला दौलतपुर गाउँ विकास समिति वडा नं. १ लक्ष्मीपुर बस्ने
रूपकुमार न्यौपाने.....१

रिट निवेदक

विरुद्ध

नेपाल सरकार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय सिंहदरबार
काठमाडौं.....१

श्री गृह मन्त्रालय सिंहदरवार, काठमाडौं.....१

नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदको २०६९।२।२३ को निर्णय बमोजिम गठीत
पुनरावेदन अध्ययन गरी राय सिफारिश सहितको प्रतिवेदन पेश गर्ने समिति
मुकाम प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय सिंहदरवार.....१

विपक्षी

सचिव कानून प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय अध्यक्ष.....१

सचिव कानून न्याय संविधानसभा तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय सदस्य.....१

सचिव गृह मन्त्रालय सदस्य.....१

सहसचिव (कानून) प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय,सदस्य सचिव.....१

प्रहरी प्रधान कार्यालय नक्साल.....१

तत्कालीन, नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२ र १०७(२) बमोजिम
यस अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्र अन्तर्गत दायर हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको
संक्षिप्त तथ्य एवं आदेश यसप्रकार रहेको छ ।

म निवेदक जिल्ला प्रहरी कार्यालय धनुषामा कार्यरत रहेको समयमा अरुण
सिंहानियाको केसमा मलाई प्रहरी नायब उपरीक्षकबाट प्रहरी निरीक्षकमा घटुवा गर्ने गरी
भएको निर्णय बदर गरिपाउँ भनी यसै अदालतमा ०६८ -WO-०६३२ को रिट निवेदन दर्ता

छ । प्र.ना.उ.बाट प्रहरी निरीक्षकमा घटुवा गरेपछि प्रहरी निरीक्षक पदमा हाजिर नभएको भनी कारबाही भएकोमा म निवेदकलाई कमलपित्तको रोग लागि डाक्टरले वेडरेष्ट गर्न भनी सल्लाह दिएकोले विदा पाउँ भनी मिति २०६७।१२।११ मा हुलाक मार्फत विदा माग गरेको र प्र.ना.उ. बाट प्रहरी निरीक्षक पदमा घटुवा गरे उपरको मुद्दा विचाराधीन समेत भएकोले उपचार गराई राखेको अवस्थामा मिति २०६८।४।२६ मा विपक्षी गृह मन्त्रालयबाट प्रहरी नियमावली, २०४९ को नियम ८८ (झ) को कसुरमा नियम ८४ (छ) बमोजिम भविष्यमा सरकारी नोकरीको निमित्त अयोग्य नठहर्ने भनी नोकरीबाट हटाउने निर्णय भएकोमा तल्लो पदमा घटाउने निर्णय नै कानून विपरीत भएको, मेरो संचित विदा हुँदाहुदै सेवाबाट हटाउन मिल्दैन भनी विपक्षी नेपाल सरकार समक्ष पुनरावेदन दर्ता गरेकोमा मिति २०६८।४।२६ मा सेवाबाट हटाउने र सो लाई सदर गरी मिति २०७०/५/२७ को निर्णयले म निवेदकको कानूनी र संवैधानिक हक हनन् भएको छ । प्रहरी नियमावली, २०४९ को नियम ९३ को देहाय (९) (ग) मा प्रहरी निरीक्षकलाई भविष्यमा सरकारी नोकरीको निमित्त अयोग्य नठहर्ने गरी नोकरीबाट हटाउने निर्णय गर्ने अधिकार सचिव, गृह मन्त्रालयलाई छ । म निवेदकलाई नोकरीबाट हटाउने मिति २०६८/४/२६ को निर्णय उपप्रधान तथा गृह मन्त्रीबाट भएको छ । गृह सचिवले गर्ने निर्णय गृहमन्त्रीबाट भएकोले यस्तो निर्णय अधिकारक्षेत्र विहीन भई अ.वं. ३५ नं. विपरीत भएकोले बदरभागी छ । प्रहरी निरीक्षक अमर गोपाल श्रेष्ठलाई उपप्रधान तथा गृह मन्त्रीले तल्लो दर्जामा घटुवा गरेकोले उक्त अधिकार गृह मन्त्रालयको गृह सचिवलाई भएकोमा यस्तो अधिकारक्षेत्र विहीन निर्णय बदर हुने भनी विपक्षी मन्त्री परिषदबाट मिति २०७०।७।१४ मा निर्णय भएको छ । मेरो हकमा त्यही मन्त्रिपरिषदबाट मिति २०७०/५/२७ मा निर्णय गर्दा त्यसतर्फ कुनै ध्यान दिएको छैन । प्रहरी निरीक्षकको हकमा विपक्षी गृह मन्त्रीले निर्णय गर्ने अधिकार नै छैन । उक्त निर्णय ने.का.प. २०४७ को पृष्ठ ४८८, निर्णय नं. ३४५८ मा जसले सजाय गर्न पाउने हो उसैले स्पष्टिकरण सोध्नुपर्ने र अधिकारवालाले नगरेको निर्णय त्रुटिपूर्ण हुने भनी तथा ने.का.प. २०४६ को पृष्ठ, ९६७ निर्णय नं. ३६४३ मा पनि सबै कारबाही अधिकारप्राप्त व्यक्तिले गर्नुपर्ने भनी कायम भएको नजिर विपरीत छ । मिति २०७०।५।२७ को निर्णय हेर्दा पुनरावेदन अध्ययन समितिले दिएको रायको मात्र आधारमा निर्णय भएको छ । निर्णयकर्ताले आफैले न्यायिक मनको प्रयोग गरी निर्णय गर्नुपर्नेमा कानून विपरीतको समिति गठन गरी भएको निर्णयमा अधिकारक्षेत्रको त्रुटी भई बदरभागी छ । अधिकार नभएको गृह मन्त्रीले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन अध्ययन समिति गठन गरी भएको निर्णय अधिकारक्षेत्र र प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तको विपरीत छ ।

विपक्षी गृह मन्त्रीको मिति २०६८/४/२६ को निर्णयमा ०६८।१।९ को पत्र र ०६८।३।२१ को हाजिर हुन आउने सूचनालाई स्पष्टीकरणको रूपमा लिएको छ । मिति

२०६८।३।२१ र २३ को गो.प.को सूचनालाई व्यक्तिगत सूचनाको रूपमा लिन मिल्दैन । म निवेदक कमलपित्तको रोग लागी डाक्टरको सल्लाह बमोजिम आराम गर्नुपर्ने भएकोले सन्चित बिदामा उपचार गराई राखेको अवस्थामा गैर हाजिर भएको भनी कारवाही गरी नोकरीबाट हटाउन मिल्दैन ।

काल्पनिक झुठा कुरामा प्र.ना.उ.बाट प्र.नि.मा घटुवा गरेको कार्य नै गैर कानूनी हुँदा बदर गरी पाउँ भनी दायर ०६८-WO-६३२ को रिटमा उल्लेख भएका कुरा यसै रिट निवेदनको अभिन्न अंग मानी पाउँ ।

अतः माथि उल्लेखित तथ्य तथा कानूनका आधारमा विपक्षी निकायका उल्लिखित कार्यले म निवेदकको माथि उल्लिखित कानूनी हकहरु र नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२ (३) (च) धारा १३ (१) धारा १८ र १९ को हक हनन् भएकोले धारा ३२ र १०७ (२) बमोजिम उत्प्रेषणको आदेश जारी गरी विपक्षी गृहमन्त्रीको मिति २०६८।४।२६ को निर्णय र सो लाई सदर गर्ने विपक्षी मन्त्रिपरिषदको मिति २०७०।५।२७ को निर्णय बदर गरी म निवेदकलाई सेवामा पुनः बहाली गरी तलब ,भत्ता, ग्रेड, रासन लगायत सम्पूर्ण सुविधा दिनु भन्ने परमादेशको आदेश वा अन्य जो चाहिने आज्ञा आदेश वा पूर्जि जारी गरिपाउँ भन्ने समेतको रिट निवेदन ।

यसमा के, कसो भएको हो ? निवेदकको मागबमोजिमको आदेश किन जारी हुन नपर्ने हो ? आदेश जारी हुन नपर्ने भए यो आदेश प्राप्त भएको मितिले बाटाका म्यादबाहेक १५ (पन्ध्र) दिनभित्र महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमार्फत लिखितजवाफ पठाउनु भनी रिट निवेदनको एक/एक प्रति नक्कल साथै राखी विपक्षी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय काठमाडौंसमेतका सरकारी निकायहरुलाई सूचना पठाई त्यसको बोधार्थ महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयलाई दिई लिखित जवाफ आएपछि वा अवधि नाघेपछि नियमबमोजिम पेश गर्नु । साथै यिनै निवेदकसँग सम्बन्धित रिट नं. ०६३२ को मिसिलसमेत साथै राखी पेस गर्नु भन्ने यस अदालतको आदेश ।

रिट निवेदक रुपकुमार न्यौपानेले आफूलाई खटाएको कार्यालयमा बिदा स्वीकृत नगराई अनुपस्थित रही पदीय जिम्मेवारी अनुसारको आचरण पालना नगरी प्रहरी संगठनको अनुशासन र मर्यादा अनुरूप कार्य नगरेकाले निजलाई प्रहरी नियमावली, २०४९ को नियम ८८ को (झ) को कसूरमा सोही नियमावलीको नियम ८४ को देहाय (छ) बमोजिम विभागीय कारवाही हुनुपूर्व सफाईको अन्तिम मौका स्वरूप मिति २०६८।०३।१३ को पूर्व निर्णयानुसार ऐ. नियमावलीको नियम ८९(२) बमोजिम मिति २०६८।०३।२१ र २३ गतेको गोरखापत्र राष्ट्रिय दैनिकमा सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरी ७ (सात) दिनभित्र स्पष्टिकरण पेश गर्न भनी स्पष्टिकरण माग गरिएकोमा निजले मिति २०६८।०३।२९ मा गृह मन्त्रालयमा पेश गरेको स्पष्टीकरणमा गैरहाजिर रहनुको उचित र पर्याप्त कारण पेश

नगरी मलाई तल्लो तहमा घटुवा गर्ने निर्णय उपर नेपाल सरकारमा पुनरावेदन विचाराधीन छ भन्ने व्यहोरा उल्लेख गरी पेश गरेको स्पष्टिकरण चित्त बुझ्दो नभएकोले निज रिट निवेदकलाई ऐ. नियमावलीको नियम ८८ को देहाय (झ) को कसूरमा ऐ. नियम ८४ (३) बमोजिम भविष्यमा सरकारी नोकरीको निमित्त सामान्यतः अयोग्य नठहरिने गरी नोकरीबाट हटाउने गरी नेपाल सरकार विभागीय मन्त्रीस्तरबाट निर्णय भएको हो । सो निर्णय उपर निजले नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदसमक्ष दिएको पुनरावेदनमा समेत निज प्र.नि. रुपकुमार न्यौपानेको हकमा मिति २०६८।०४।२६ मा गृहमन्त्रीस्तरबाट भएको निर्णयमा अधिकारक्षेत्रात्मक एवं कानूनी त्रुटी भएको नदेखिएकोले सो निर्णय सदर गर्ने गरी मन्त्रिपरिषद बैठकबाट निर्णयसमेत भएकोले निजको रिट निवेदन जिकिरअनुसार आदेश जारी हुनुपर्ने होइन ।

कुनै ऐन, नियमबमोजिमको कार्यविधि प्रयोग गरी उपचारको बाटो अवलम्बन गरी सकेपछि आफ्ना पक्षमा प्रतिकूल निर्णय आएको कारणबाट नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १०७ को उपधारा (२) आकर्षित हुन्छ भनी अर्थ गर्नु रिट निवेदन सम्बन्धी सिद्धान्तसमेतको आधारमा नमिल्ने भएकाले प्रस्तुत रिट निवेदन प्रथम दृष्टिमा (prima facie) खारेज भागी छ, खारेज गरिपाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको नेपाल सरकार गृहमन्त्रालय र आफ्नो हकमा समेत ऐ. का सचिवको यस अदालतमा परेको लिखितजवाफ ।

प्रहरी नायव उपरीक्षक दर्जाबाट प्रहरी निरीक्षक पदमा घटुवा भै सकेपछि उक्त घटुवा भएको पदमा नियमित हाजिर हुनबाट निज रिट निवेदकले छुट पाउने कुरा मौजुदा प्रचलित कानूनमा भएको पनि पाइदैन । तसर्थ २४ घण्टा नै कर्तव्यमा रहनुपर्ने एक जिम्मेवार प्रहरी कर्मचारी भएर आफूखुसी गैरहाजिर रहेको र सफाईको मौका स्वरूप हाजिर हुन आउने बारेको सूचना घरद्वारमा टाँस हुँदा पनि सम्पर्कमा नआएपछि विभागीय कारवाहीको क्रममा कार्यान्वयनमा रहेको प्रचलन र मौजुदा कानूनभित्र रही भएको विभागीय कारवाहीलाई अन्यथा भन्न मिल्ने होइन ।

प्रहरी कर्मचारीको उपचारको लागी नै नेपाल प्रहरी अस्पतालको स्थापना भएको हो यदि निज रिट निवेदक आफ्नो उपचारमा अस्पतालको सम्पर्कमा रहेको भए अन्य प्रहरी कर्मचारीसह निज पनि उपचार काजमा रहेको मानिने हुँदा निजको हकमा गैर हाजिर तर्फको विभागीय कारवाही उठान नै नहुने यथार्थता हो तर निज रिट निवेदक न त तोकीएको कार्यालय न त प्रहरी अस्पतालमा सम्पर्कमा आएका हुन् । यसरी आफूखुसी गैर हाजिर रहने निज रिट निवेदकबाट हाल आएर कमलपित्तको विमारको कारण डाक्टरको सल्लाह बमोजिम आराम गरी बसेको भनि लिएको जिकीर प्रहरी संगठनको मर्यादा, निज आफैको पदीय जिम्मेवारी र कानूनी प्रावधान तथा विभागीय प्रचलन अनुकूल पनि छैन । डाक्टरको सल्लाहबमोजिम आराम गरी बसेको अवस्थामा आफूलाई तोकिए बमोजिमको कार्यालय र

बिभागीय अस्पतालको सम्पर्कमा जान नसक्ने निजको कमजोर शारीरिक अवस्था नरहेको तथ्य रिट निवेदनमा उल्लेखित निजको भनाईबाट नै पुष्टी हुने भएकोले यसरी जानीजानी आफूखुसी गैर हाजिर रहेको अवस्थामा निवेदन माग बमोजिमको आदेश जारी हुनुपर्ने अवस्था नहुँदा रिट निवेदन खारेज हुनु पर्दछ भन्नेसमेत वेहोराको प्रहरी प्रधान कार्यालयको लिखितजवाफ ।

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ४३ को उपधारा (२) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्ले नेपाल सरकारको कार्यसम्पादनका लागि जारी गरेको नेपाल सरकार (कार्य सम्पादन) नियमावली, २०६४ को अनुसूची-१ ले मन्त्रिपरिषद्मा पेश गर्नुपर्ने विषयहरू तोकिएको र सो को विषयसूची २८ को देहाय खण्ड (घ) ले प्रहरी नायव महानिरीक्षक वा सो सरह र सो भन्दा माथिका अधिकृतहरूलाई विभागीय सजाय गर्ने विषयमात्र मन्त्रिपरिषद्मा पेश हुने भएकोले सो भन्दा तल्लो दर्जाका अधिकृतहरूउपर गरिने विभागीय सजाय सम्बन्धित मन्त्रालयबाटै हुनुपर्ने देखिँदा मन्त्रालयको तर्फबाट उपप्रधान तथा गृहमन्त्रीस्तरबाट मिति २०६८।४।२६ मा प्रहरी नियमावली, २०४९ को नियम ८८ को खण्ड (झ) को कसुरमा सोही नियमावलीको नियम ८४ को खण्ड (छ) बमोजिम भविष्यमा सरकारी नोकरीको निमित्त सामान्यतः अयोग्य नठहरीने गरी सेवाबाट हटाउने निर्णयमा अधिकार क्षेत्रात्मक एवं कानूनी त्रुटि भएको देखिएन । यसका साथै मिसिल संलग्न तथ्यहरूबाट पुनरावेदक लामो समयसम्म दरबन्दीमा हाजिर नभई गैर हाजिर रहेकोले आफूखुसी गैर हाजिर रही आफ्नो दायित्व र कर्तव्य विपरीत अनुशासनहिन तवरबाट कार्यालयमा अनुपस्थित रहेको पाईएको हुँदा सो निर्णय बदर हुनुपर्ने कुनै आधार र कारण नदेखिँदा मिति २०६८।४।२६ मा उपप्रधान तथा गृहमन्त्रीस्तरबाट भएको निर्णय मिलेकै देखिँदा सो निर्णयलाई सदर गर्ने निर्णय भएको हो । मन्त्रिपरिषद् सर्वोच्च कार्यकारिणी निकाय भएकोले मन्त्रिपरिषद्को बैठकले आफूसमक्ष परेका प्रत्येक पुनरावेदनहरूको सम्बन्धमा अध्ययन गरी सुझाव दिन समिति गठन गरेको हुँदा यसबाट मन्त्रिपरिषद्ले न्यायिक मन प्रयोग नगरी निर्णय गरेको भन्न मिल्ने हुँदैन । पुनरावेदनपत्रको टुंगो लगाउने अधिकार कानूनले मन्त्रिपरिषद्लाई दिएको र यस विषयमा मन्त्रिपरिषद्बाटै पुनरावेदनको टुंगो लागेको हुँदा रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको नेपाल सरकार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद् कार्यालयका सचिव र नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम गठित समितिको अध्यक्ष तथा सोही समितिका सदस्य सचिव समेतको तर्फबाट परेको लिखितजवाफ ।

निवेदकलाई विभागीय कारबाही गर्ने क्रममा गृह मन्त्रालयबाट मिति २०६८।४।२६ मा भएको निर्णयको विरुद्धमा परेको पुनरावेदन अध्ययन गरी राय सिफारिस पेश गर्न मन्त्रिपरिषद्बाट मिति २०६९।२।२३ को निर्णय बमोजिम गठन गरिएको समितिलाई कानून विपरीत गठन भएको भन्ने निवेदकको भनाई कानूनसम्मत देखिँदैन । साथै, निवेदकको

पुनरावेदनउपर उक्त समितिले निर्णय दिएको नभई नेपाल सरकारले नै पुनरावेदन उपरको निर्णय दिएको हुँदा उक्त समितिको सदस्यको हैसियतले यस मन्त्रालयका सचिवले गरेको काम कारवाहीबाट संविधान प्रदत्त निवेदकको मौलिक हक हनन भएको हो भन्ने कुरा रिट निवेदनमा स्पष्ट रूपमा उल्लेख भएको नदेखिदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको नेपाल सरकार कानून, न्याय, संविधानसभा तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयका सचिवको यस अदालतमा परेको लिखितजवाफ ।

यसमा, रिट निवेदकलाई विभागीय कारवाही गरी नोकरीबाट हटाउने गरी मिति २०६८।४।२६ मा गृहमन्त्रीबाट भएको निर्णय र सो निर्णयलाई सदर गरेको मन्त्रिपरिषद्को मिति २०७०।५।२७ को निर्णय सहितको फाईल र रिट निवेदनमा उल्लेख भएको यस्तै विषयवस्तुका सम्बन्धमा प्रहरी निरीक्षक अमर गोपाल श्रेष्ठका सम्बन्धमा मन्त्रिपरिषद्बाट मिति २०७०।५।२८ मा भएको निर्णय सम्बन्धी फाईल समेत महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमार्फत सम्बन्धित निकायबाट झिकाई लगाउको ०६८-WO-०६३२ को रिट निवेदन समेत साथै राखी नियम बमोजिम पेश गर्नु भन्ने यस अदालतबाट भएको आदेश ।

नियमबमोजिम दैनिक मुद्दा पेसी सूचीमा चढी निर्णयार्थ पेस हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनमा निवेदकको तर्फबाट उपस्थित विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री बालकृष्ण न्यौपाने तथा प्रकाश बहादुर के.सी.ले निवेदकलाई प्रहरी नायव उपरीक्षकबाट प्रहरी निरीक्षकमा घटुवा गर्ने निर्णयउपर अदालतमा मुद्दा चली विचाराधीन रहेकै अवस्थामा कमलपित्तको विरामी भई आफ्नो संचित विदा पाउँ भनी हुलाक मार्फत विदाको निवेदन पठाएका निवेदकलाई विपक्षी गृह मन्त्रालयको मिति २०६८।४।२६को निर्णयले प्रहरी नियमावली, २०४९ को नियम ८८ (झ) को कसूरमा नियम ८४ (छ) बमोजिम भविष्यमा सरकारी नोकरीको निमित्त अयोग्य नठहरिने गरी सेवाबाट हटाउने गरी भएको निर्णय सदर गरी मन्त्रिपरिषद्बाट भएको निर्णयमा अधिकारक्षेत्रको त्रुटी रहेको छ । प्रहरी निरीक्षकलाई सेवाबाट हटाउने अधिकार गृह सचिवलाई भएकोमा निवेदकलाई हटाउने निर्णय उपप्रधान तथा गृहमन्त्रीबाट भएकोले यस्तो निर्णय अधिकारक्षेत्र विहिन भै अ.बं ३५ नं विपरित हुँदा उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी सेवामा पुन बहाली गराउनु भनी विपक्षीहरूका नाममा परमादेश समेत जारी गरी पाउँ भन्नेसमेतको बहस प्रस्तुत गर्नुभयो ।

विपक्षी नेपाल सरकारका तर्फबाट उपस्थित विद्वान सहन्यायाधिवक्ता श्री नारायण पौडेलले आफ्नो पदीय कर्तव्यप्रति लापरबाही गर्ने निवेदकलाई प्रहरी नियमावली, २०४९ बमोजिम अधिकारप्राप्त पदाधिकारीले कानूनको रीत प्रकृया पूरा गरी सेवाबाट हटाउने गरी गरेको निर्णय र उक्त निर्णय सदर गरेको नेपाल सरकारको निर्णय कानून बमोजिम भएको हुँदा रिट निवेदन खारेज हुनुपर्दछ भनी बहस प्रस्तुत गर्नुभयो ।

रिट निवेदक तथा विपक्षी दुवैतर्फबाट उपस्थित विद्वान कानून व्यवसायीहरूको बहससमेत सुनी मिसिल संलग्न कागजातहरू अध्ययन गरी हेर्दा प्रहरी निरीक्षक दर्जाको अधिकृतलाई सेवाबाट हटाउने निर्णय गर्ने अधिकार गृह मन्त्रीलाई छ, छैन? तथा निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी हुने हो, होइन ? भन्ने सम्बन्धमा नै निर्णय गर्नुपर्ने देखियो ।

निर्णयतर्फ बिचार गर्दा मलाई प्रहरी निरीक्षक पदबाट हटाउने गरी गृह मन्त्रालयबाट मिति २०६८।४।२६ मा भएको निर्णयउपर नेपाल सरकार समक्ष पुनरावेदन गरेकोमा गृह मन्त्रालयले मिति २०६८।४।२६ मा गरेको उक्त निर्णयलाई सदर गर्ने गरी नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदबाट मिति २०७०।५।२७ मा भएको निर्णयबाट नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२ को उपधारा (३) को खण्ड (च), धारा १३ को उपधारा (१), धारा १८ र धारा १९ बमोजिमको निवेदकको मौलिक हक हनन भएको हुँदा मिति २०६८।४।२६ मा गृह मन्त्रालय र मिति २०७०।५।२७ मा मन्त्रिपरिषदबाट निवेदकका विरुद्धमा भएका निर्णयहरू उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी पाउँ भन्ने समेत निवेदन जिकिर रहेकोमा नेपाल सरकार (कार्य सम्पादन) नियमावली, २०६४ को अनुसूची-१ ले मन्त्रिपरिषदमा पेश गर्नु पर्ने विषयहरू तोकिदिएको र सो को विषयसूची नं. २८ को देहाय खण्ड (घ) ले प्रहरी नायव महानिरीक्षक वा सो सरह र सो भन्दा माथिका अधिकृतहरूलाई विभागीय सजाय गर्ने विषयमात्र मन्त्रिपरिषदमा पेश हुने भएकोले सो भन्दा तल्लो दर्जाका अधिकृतहरूउपर गरिने विभागीय सजाय सम्बन्धित मन्त्रालयबाटै हुनुपर्ने देखिँदा मन्त्रालयको तर्फबाट उपप्रधान तथा गृहमन्त्रीस्तरबाट मिति २०६८।४।२६ मा प्रहरी नियमावली, २०४९ को नियम ८८ को खण्ड (झ) को कसुरमा सोही नियमावलीको नियम ८४ को खण्ड (छ) बमोजिम "भविष्यमा सरकारी नोकरीको निमित्त सामान्यतः अयोग्य नठहरीने गरी सेवाबाट हटाउने गरी भएको निर्णयमा अधिकारक्षेत्रात्मक त्रुटि भएको देखिएन । यसका साथै मिसिल संलग्न तथ्यहरूबाट पुनरावेदक लामो समयसम्म दरबन्दीमा हाजिर नभई गैरहाजिर रहेकोले आफूखुसी गैरहाजिर रही आफ्नो दायित्व र कर्तव्य विपरीत अनुशासनहिन तवरबाट कार्यालयमा अनुपस्थित रहेको पाईएको हुँदा सो निर्णय बदर हुनुपर्ने कुनै आधार र कारण नदेखिँदा रिट निवेदन खारेज हुनुपर्दछ भन्ने समेतको विपक्षीहरूको लिखितजवाफ बेहोराबाट देखिन्छ ।

सर्वप्रथम अधिकारक्षेत्र नै नभएको पदाधिकारीले गरेको निर्णय बदर हुनुपर्ने भन्ने निवेदन जिकिर सम्बन्धमा हेर्दा प्रहरी नियमावली, २०४९ को नियम ९३ (९) (ग) मा प्रहरी निरीक्षकलाई भविष्यमा सरकारी नोकरीको निमित्त अयोग्य नठहर्ने गरी नोकरीबाट हटाउने निर्णय गर्ने अधिकार गृह मन्त्रालयको सचिवलाई रहेको देखिएपनि नेपाल सरकार (कार्य सम्पादन) नियमावली, २०६४ को अनुसूची-१ ले मन्त्रिपरिषदमा पेश गर्नु पर्ने विषयहरू तोकिदिएको र सो को विषयसूची नं. २८ को देहाय खण्ड (घ) ले प्रहरी नायव महानिरीक्षक

वा सो सरह र सो भन्दा माथिका अधिकृतहरुलाई विभागीय सजाय गर्ने विषयमात्र मन्त्रिपरिषदमा पेश हुने भएकोले सो भन्दा तल्लो दर्जाका अधिकृतहरु उपर गरिने विभागीय सजाय सम्बन्धित मन्त्रालयबाटै हुनुपर्ने देखिन्छ । मन्त्रालयको तर्फबाट उपप्रधान तथा गृहमन्त्रीस्तरबाट प्रहरी नियमावली, २०४९ अनुसार प्रहरी निरीक्षकलाई भविष्यमा सरकारी नोकरीको लागि अयोग्य नठहरिने गरी नोकरीबाट हटाउने गरी भएको निर्णय, गृह सचिवले नगरेको कारणले मात्र अधिकारक्षेत्रको त्रुटी रहेको भन्ने निवेदन जिकिर मनासिव देखिएन ।

अब निवेदकलाई सेवाबाट हटाउने गरी भएको निर्णय मिले, नमिलेको सम्बन्धमा विचार गर्दा निवेदकलाई प्रहरी संचारसमेतबाट जानकारी दिदाँ समेत लामो समयसम्म हाजिर हुन नआएको हुँदा निजको नामको सूचना यथाशक्य चाडो तामेल गरी पठाउन भनी प्रहरी प्रधान कार्यालयले जिल्ला प्रहरी कार्यालय सप्तरीलाई प्रहरी संचार गरेको र उक्त संचार निवेदकका पिता हिरा बहादुर न्यौपानेले बुझेको देखिन्छ । मिति २०६७।९।२ देखि कार्यालयमा अनुपस्थित रहेकोले प्रहरी नियमावली, २०४९को नियम ८८ (झ) को कसूरमा नियम ८४ (छ) बमोजिम सेवाबाट हटाइने तर्फ कारवाही चलाइ जानकारीका लागि भनी २४ घण्टाभित्र स्पष्टिकरण पेश गर्न भनी इलाका प्रहरी कार्यालय भेडियाबाट जारी म्याद पूर्वी २०६८।१।९मा निवेदकको स्थायी वतन मा अ.व. ११० नं को रीत पुर्‍याई तामेत गरेको देखिन्छ । २ महिनाको घर विदा स्वीकृत गरी पाउँ भनी निवेदन दिएकोमा घर विदा अस्वीकृत भएको जानकारी च.नं १५९ मिति २०६८।१।२ को पत्रद्वारा निवेदकको स्थायी वतनमा पठाइएको देखिन्छ । मिति २०६८।३।२१ को गोरखापत्रमा तपाइलाई नोकरीबाट हटाउनु नपर्ने मनासिव कारण भए यो सूचना प्रकाशित भएको मितिले बाटाका म्याद बाहेक ७ दिनभित्र स्पष्टिकरण पेश गर्नुहोला भनी नेपाल सरकारको मिति २०६८।३।१३ को निर्णयानुसार मिति २०६८।३।२१ को गोरखापत्रमा सूचना प्रकाशित गरिएको पनि देखिन्छ । उक्त सूचनाबाट जानकारी पाएको भनी आफू उपचारको क्रममा रही विदा माग गरेकोले कारवाही हुनुपर्ने होइन भनी निवेदकले मिति २०६८।३।२९ मा गृह मन्त्रालयमा स्पष्टिकरण पेश गरेको देखिन्छ । उक्त स्पष्टिकरण चित्तबुझ्दो नभएकोले प्रहरी नियमावली, २०४९ को नियम ८८ (झ) को कसूरमा ऐ. को नियम ८४ (छ) बमोजिम भविष्यमा सरकारी नोकरीको निमित्त सामान्यतः अयोग्य नठहरिने गरी सेवाबाट बरखास्त गर्ने गरी उपप्रधान तथा गृहमन्त्रीबाट मिति २०६८।४।२६ मा निर्णय भएको र उक्त निर्णय उपरको पुनरावेदन नेपाल सरकारबाट मिति २०७०।५।२७ मा सदर भएको देखियो ।

प्रहरी संगठन एक अनुशासित संगठन भएको र सो संगठनको एक जिम्मेवार पदमा कार्यरत निवेदकउपर प्रहरी आचरण विपरितका काम गरी आपराधिक संगठनका व्यक्तिहरूसंग साँठगाँठ गरेको विषयमा उजुरी परी क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालय हेटौडा तथा प्रहरी प्रधान कार्यालयबाट खटिएका प्रहरी अधिकृतहरुको टोलीबाट स्थलगत छानविन गरी निजको

कामकारवाही प्रहरी कर्मचारीको आचरण विपरित रहेकोले निजलाई एकतह घटुवाको कारवाही गर्नु उचित हुने भनी दिएको प्रतिवेदन समेतका आधारमा निजलाई प्रहरी नायव उपरीक्षकको पदबाट एकतह घटुवा गरी प्रहरी निरीक्षकको पदमा कायम गर्ने गरेको गृहमन्त्रीस्तरीय निर्णय बदर गरी पाउँ भनी परेको निजको रिट निवेदन आजै यस इजलासबाट खारेज हुने ठहरी आदेश भएको आधारबाट समेत निजउपरको प्रहरी आचरण विपरितको कार्य पुष्टी हुन आएको देखियो ।

प्रहरी नायव उपरीक्षकको पदबाट एकतह घटुवा गरी कायम गरेको प्रहरी निरीक्षकको दरबन्दीमा हाजिर भई आफू उपरको कारवाहीको कानुनी उपचार खोज्नुपर्नेमा आफ्नो दरबन्दीमा हाजिर हुन नै नगई लामो समयसम्म विना जानकारी कार्यालयमा अनुपस्थित रहेको कुरा विपक्षीको लिखित जवाफबाट देखिन्छ । आफू कमलपित्तको विरामी भएकोले डाक्टरले वेडरेस्ट गर्नूभनी सल्लाह दिएकोले विदा पाउँ भनी हुलाकबाट विदा पठाएको भन्ने निवेदन जिकिर रहेपनि निवेदक उपचारको लागि प्रहरी अस्पतालको सम्पर्कमा रहेको भए अन्य प्रहरी कर्मचारी सरह निजपनि उपचार काजमा रहेको मानिई निजउपर गैर हाजिरतर्फको कारवाहीको उठान नै हुने थिएन भन्ने समेतको प्रहरी प्रधान कार्यालयको लिखित जवाफबाट उक्त जिकिर खण्डित भएको देखियो ।

निवेदकलाई कारवाही गर्ने गृहमन्त्रिस्तरबाट भएको निर्णय विरुद्धमा परेको पुनरावेदनमा पुनरावेदन अध्ययन समितिले दिएको रायको आधारमा गरेको निर्णय नमिलेकोले बदर हुनुपर्ने भनी निवेदन जिकिर रहेकोमा मन्त्रिपरिषद कार्यकारी निकाय रहेकोले आफूसमक्ष परेको पुनरावेदनका सम्बन्धमा अध्ययन गरी राय सुझाव दिन समिति गठन गर्न सक्ने नै देखिन्छ । उक्त समिति मन्त्रिपरिषदको मिति २०६९।९।२३ को निर्णयबमोजिम गठन भएको देखिन्छ । यसरी गठित समितिले नेपाल सरकारसमक्ष परेको पुनरावेदनमा आफैं निर्णय दिने नभई पुनरावेदन सम्बन्धी सम्पूर्ण व्यहोरा अध्ययन गरी राय सुझावसम्म दिन पाउने देखियो । निवेदकले पेस गरेको पुनरावेदनमा निर्णय गर्दा मन्त्रिपरिषदबाट मिसिल संलग्न सम्पूर्ण कागज प्रमाणहरूको यथोचित विश्लेषण गरी प्रचलित कानूनबमोजिम गृहमन्त्रिस्तरबाट मिति २०६८।४।२६ मा भएको निर्णयलाई सदर गरी गरेको निर्णयमा समितिको रायलाई मात्र आधार लिई मन्त्रिपरिषदबाट निर्णय भएको भन्ने निवेदन जिकिर मनासिव देखिएन ।

निवेदकउपर प्रहरी नियमावली, २०४९ को नोकरीबाट हटाउने वा बर्खास्त गर्ने नियम ८८ को देहाय (झ) मा उल्लेख भएको मनासिव कारण नभई वा विदा नलिई विदा बसेमा वा गैर हाजिर भएमा भन्ने कसूरमा सजाय र पुनरावेदन परिच्छेद अन्तर्गतको नियम ८४ को देहाय (छ) मा व्यवस्था भए अनुसार भविष्यमा सरकारी सेवाको निमित्त सामान्यतः अयोग्य नठहरिने गरी नोकरीबाट बर्खास्त गर्नसक्ने व्यवस्था रहेको देखिन्छ । शान्ति सूरक्षा कायम गर्ने लगायतका अति संवेदनशील कार्य प्रकृति रहेको प्रहरी संगठनका एक जिम्मेवार पदमा

कार्यरत यी निवेदकले आफू विरामी परेकै भए अधिकारप्राप्त अधिकारीबाट विदा स्वीकृत गराई विदाको अभिलेख जनाई उपचार गराउनु पर्ने वा उपचार काजमा रहनु पर्नेमा विदा स्वीकृत नगराई विना जानकारी आफूखुशी कार्यालयमा हाजिर नभएको अवस्थामा प्रहरी नियमावली, २०४९ को नियम ८८ (झ) को कसूरमा सोही नियमावलीको नियम ८४ (छ) बमोजिम भविष्यमा सरकारी सेवाको निमित्त सामान्यतया अयोग्य नठहरिने गरी सेवाबाट हटाइएको कार्य कानूनसंगत नै देखियो । तसर्थ माथि उल्लेखित आधार कारणसमेतबाट निवेदकलाई प्रहरी नियमावलीले निर्दिष्ट गरेको सफाई पेश गर्ने उचित मौका प्रदान गर्ने समेतको सम्पूर्ण प्रकृया पूरा गरी निवेदकले पेश गरेको स्पष्टिकरण चित्त बुझ्दो नदेखिएका कारण कारवाही गर्ने अधिकार प्राप्त पदाधिकारीबाट भएको निर्णय तथा उक्त निर्णयउपरको पुनरावेदन सदर गरी भएको मन्त्रिपरिषदको निर्णय उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुन सक्ने अवस्था देखिएन । उत्प्रेषणको आदेश नै जारी हुन सक्ने अवस्था नरहेकोले सेवामा पुन वहाल गर्नु भनी परमादेशसमेत जारी हुन सक्दैन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ । प्रस्तुत निवेदनको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी बुझाईदिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: जगदीशप्रसाद भट्ट

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना

सम्बत् २०७५ साल जेठ महिना २१ गते रोज २ शुभम्-----